

Prof. dr. sc. Arsen Bačić*
Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu

STATUT GRADA I OTOKA KORČULE 1214./1265. I PITANJE DIS/KONTINUITETA STAROG I NOVOG KONSTITUCIONALIZMA

UDK: 342 (497.5)
Primljeno: 10. 05. 2018.
Izvorni znanstveni rad

U klasičnom prirodnom pravu pojam ustava odnosio se na zakone, institucije i praksu organiziranja i usmjeravanja države i političkog sustava. Prema ovom shvaćanju, svaki je politički sustav grada-države imao ustav. Suvremeno značenje ustava dobija pak specifično i vrijedonosno utemeljenje: ustav se danas odnosi na uspostavu posebnog oblika političkog poretka. Suvremeni ustavi govore o ograničenoj vladi (*limited government*). Ustavom se politička vlast konstituira i ograničava u isto vrijeme. Neke su države ustavne zato jer imaju ograničenu i odgovornu vlast, a druge nisu. U potonjem slučaju govorimo o državama koje imaju ustav, ali nemaju konstitucionalizam. Nakon građanskih revolucija, konstitucionalizam je postao središnji mehanizam kontrole političke vlasti i osiguranja slobode. U tekstu se otvara pitanje da li *Statut Korčule iz 2014./1265. godine*, kao normativna projekcija komunalnih organa u Gradu i na Otoku Korčuli (skupština čitavog naroda, knez, veliko vijeće, malo vijeće, kurija, komunalne službe...), omogućuje podlogu istraživanja (dis)kontinuiteta „starog konstitucionalizma“ (*ancient constitutionalism*) i kasnijih racionalnih, jednoobraznih i kontraktualističkih oblika modernog konstitucionalizma koji se temelje na ustavu kao najvišem pravnom aktu i sudskoj kontroli ustavnosti. Zaključuje se da je *Statut grada i otoka Korčule*, kao svojevrsna normativna križaljka medijevalnih institucija, posebnih sloboda i višerazinskih jurisdikcija, predstavljao stvarnu povijesnu platformu s koje su se mogli kontrolirati i balansirati svi oni nositelji vlasti koji su prakticirali vlast bilo u granicama prava ili su pak težili njenom apsolutiziranju i korumpiranju.

Ključne riječi: *Statut grada Korčule, stari i novi konstitucionalizam, kontinuitet institucija diobe vlasti*

* Prof. dr. sc. Arsen Bačić, redoviti profesor ustavnog prava u trajnom zvanju, Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu (bacic@pravst.hr), Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, član (Zagreb), European Law Institute (ELI), Associate Member. Skraćena verzija teksta objavljena je u Informatoru, broj 6321/6322 od 8. listopada 2014. pod naslovom *Pitanje kontinuiteta starog i novog konstitucionalizma – u povodu razmatranja Statuta grada i otoka Korčule 1214./1265.* Rad je izložen na Međunarodnom znanstvenom skupu „Statut grada i otoka Korčule iz 1214. i njegovo povijesno i pravno značenje“, Korčula, 26.-28. rujna 2014.

*Rečeni Marsilij poslije devet utvrđi ljeta
zakon
što spasenje da svakom tko vlada se njim
Statut Korčule (1265)¹*

1. UVODNA NAPOMENA

Neposredno prije početka Drugog svjetskog rata, **Charles McIlwain**, pisac znamenitog djela *Constitutionalism – Ancient and Modern* (1947.) lamentirao je o potrebi globalne obnove konstitucionalnih vrijednosti. Te vrijednosti kojima je preokupacija bila i ostala sloboda u vladavini prava (*sub lege libertas*) tada su se našle ugrožene agresijom fašizma, nacizma i militarističkog imperijalizma. Potreba za konstitucionalizmom kao sredstvom ograničavanja politike putem prava ponovno je postajala imperativom trenutka.

Naše vrijeme – govorio je on – kao nijedno doba prije nas nije bilo pogodnije za istraživanje općeg načela konstitucionalizma. Kao nikada prije u dugoj povijesti ovo načelo nije bilo stavljeno na kušnju kao što se to čini danas. Nikada kao danas ono nije toliko pod ugrozom i napadom kao što se to čini danas. Svijet se trese u pokušaju održavanja ravnoteže između redovne pravne procedure i procesa korištenja sile koji nam uvijek izgleda brži i efikasniji. Danas smo stavljeni pred izbor između te dvije opcije, taj izbor ne ostavlja mjesta odlaganju. Ukoliko je pred nama dilema kako iskoristiti naš izbor na što inteligentniji način onda je žurno potrebno osvrnuti se na povijest konstitucionalizma kako bi razaznali prirodu i učinke snaga koje se trebaju zaustaviti.²

Tim je riječima harvardski i oksfordski istraživač ustavnopravne i političke povijesti poticao duboku potrebu borbe za prihvaćanje i afirmaciju konstitucionalnih vrijednosti, njihova smisla i sadržaja. *Konstitucionalizam stari i moderni* govori zapravo o pravu (*iurisdictio*) i politici (*gubernaculum*) i njihovu međusobnom odnosu u prošlosti i sadašnjosti. Dio te povijesti konstitucionalizma o odnosu prava i politike s lekcijama za sadašnjost predstavlja, između ostalog, i *Statut grada i otoka Korčule*, i to kao element konstitucionalizma koji je pripadao i pripada koliko idejno

¹ Cit. pr. Cvitanić, Antun, *Korčulanski statut*, Književni krug, 1995., str. 567; usp. Potvrda i dopuna Statutarnih odredaba grada i otoka Korčule učinjena za vrijeme Kneza Marsilija Zorzija neka milost Svetog duha bude s nama. Godine Gospodnje 1265., 13. dana mjeseca travnja, <http://www.pravokutnik.net/a/korcula.pdf>.

² C. H. McIlwain, *Constitutionalism – Ancient and Modern*, Ithaca, New York, 1947., <http://www.constitution.Org/cmt/mcilw/mcilw.htm>.

toliko i materijalno-instrumentalnoj komponenti. Prvo, u smislu da je i korčulanski Statut ilustrirao konstitucionalizam kao – „normativno prožimanje zajednice kojoj je za cilj da joj institucije traju i djeluju neovisno od promjenljive većine i kolebanja politike – što sugerira ideju normativne supremacije i kontinuiteta“.³ Drugo, i ovdje se potvrđivala teza o konstitucionalizmu kao elementu – „svjesno osmišljenog mehanizma koji je trebao poslužiti ograničavanju vlasti“.⁴

Kako reagirati na činjenicu da se ovoj temi opet vraćamo nakon dvadeset i šest godina? U okviru ove prigode i s njom povezane teme odnosa konstitucionalizma i Statuta iz 2014. odgovor je više nego jednostavan. Ponovio bi čuvenu misao **James Madison** iz *Federalista No. 51*. koju je izrekao u danima borbe za priznanje prvog modernog Ustava, braneći izgradnju strukture „kontrola i provjera“, ili „teža i protuteža“ (*checks and balances*) kako bi se u odnosima vlasti i javnosti ograničila moguća državna represija.

Da su ljudi anđeli, nikakva im vlada ne bi bila potrebna. Da anđeli upravljaju ljudima, ne bi bila neophodna ni vanjska ni unutrašnja kontrola nad vladom. Formirajući vladu, u kojoj ljudi trebaju upravljati ljudima, ozbiljnu teškoću čini to što se vladi mora omogućiti kontrola ona nad kojima vlada, a zatim je obvezati i da samu sebe nadzire. Podređenost vlade narodu je, bez sumnje, osnovni vid kontrole nad vladom, ali iskustvo nas uči da su potrebne i druge mjere predostražnosti.⁵

Tempus fugit. Još jedan mali prilog tvrdnji o postojanju nekih „vječnih“, stalno otvorenih problema! Imajući u vidu upravo konstitucionalni odnos između prava i politike, *jurisdikcije* i *gubernaculuma*, pokušajmo na ovom mjestu vidjeti sadrži li *Statut grada i otoka Korčule* onaj prijeko potrebni povijesno transcendentni sadržaj konstitucionalizma koji prije potvrđuje nego li u potpunosti odbacuje tezu o kontinuitetu *starog* i *novog* konstitucionalizma.

2. UKRATKO O KONSTITUCIONALIZMU I NJEGOVIH OBLICIMA

U zapadnoj političkoj teoriji *pojam ustava* usko je povezan s *pojmom konstitucionalizma* koji označuje doktrinu politike ograničene pravom, pokušajem zaštite slobode pojedinca i sprečavanjem tiranije tako da se arbitrarna vlast države ograniči pravom. Naravno, konstitucionalizam ne postoji kao koherentna grupa normativnih propozicija. Prije bi se moglo reći da se radi o jednoj dinamičnoj, ali labavo povezanoj skupini ideja i principa koja ima dugu povijest, ali čiju je

³ Martin H. Redish and Matthew Heins, „*Premodern Constitutionalism*“, 57, *Wm. & Mary L. Rev.*, 1825 (2016.), <http://scholarship.law.wm.edu/wmlr/vol57/iss5/6>.

⁴ Greenberg, Katz, Oliviero, and Wheatley, eds., *Constitutionalism & Democracy*, Oxford: Oxford University Press, 1993.

⁵ *The Federalist Papers*, Essay No. 51., *Usp. Federalistički spisi*, Beograd, 1981., str. 347-348.

najpoznatiju verziju iskovalo herojsko doba ustavnosti u 18. stoljeću.⁶ Od tada pa do danas konceptualne dvojbe koje su oduvijek pratile fenomen konstitucionalizma rezultirale su različitim značenjem ustava. Za razliku od klasičnog poimanja ustava, moderno je 20. st. uvelike prekrilo simbiotsku povezanost ustava i ustavnosti. Proces raskidanja povezanosti imao je za posljedicu *devaluiranje* pisanog ustava kao važnog instrumenta obrane protiv zlorabotrebne vlasti. Sve veći broj ustava u državama novog postanja koje nisu ostvarivale sadržaj konstitucionalizma rodio je fenomen *ustava bez ustavnosti*. Ovdje se ustav pojavljuje kao forma bez sadržaja, pa politika i njeni akteri – oslobođeni stvarne kontrole – zlorabotrebjavaju vlast bez ikakvih posljedica.

Dakle, konstitucionalizam se odnosi koliko na odnos između institucija vlasti toliko i na odnos vlasti i građana. Procedure, pravila i propisi postoje zato da bi se formaliziralo donošenje i ostvarivanje odluka u javnom prostoru. Arbitrarna dobra volja vladara zamjenjuje se vladavinom prava u kojoj zakoni postaju jedini legitimni akti dominacije. Institucije vlasti i njihove funkcije, ovlasti i međusobni odnosi određuju se i formaliziraju. Iako konstitucionalizam ne izdvaja posebno nijednu specifičnu institucionalnu matricu, strukturalne odredbe o „mješovitoj vladi“, „kontrolama i provjerama“, „diobi vlasti“, „podjeli funkcija“ ključni su instrumenti stvoreni kako bi se zauzdala i strukturirala politička vlast.

Nakon građanskih revolucija u 18. stoljeću, razvijaju se različiti pravci konstitucionalizma. Suština angloameričkog konstitucionalizma nalazi se u individualizmu i negativnoj koncepciji slobode koju štite sudovi. Kontinentalni europski konstitucionalizam obilježava francuska ustavna tradicija koja se fokusira na prioritet kolektivne volje i jedinstva na račun ideala liberalnog, individualističkog konstitucionalizma. U skladu s jakobinskom univerzalističkom vizijom republikanske demokracije, posebna veza između vlasti i građana ostvaruje se preko narodnog suvereniteta. Vlast definira opći interes, a uloga pojedinca kao građanina ima prvenstvo nad privatnim interesima. U Njemačkoj se tijekom 19. st. razvija legalni pozitivizam koji daje prvenstvo formalno-dogmatskoj metodi nad etičkim, političkim i ekonomskim dilemama u primjeni prava. Ovdje je pozitivizam poticao ideju pravne države (*Rechtsstaata*) u kojoj se legalitet interpretira prije svega kao pristajanje uz formalno usvojene zakone koji su ispunili kriterije proceduralne legitimnosti. U potonjem kontekstu zahtjevi daleko kompleksnijeg prirodnog prava ovdje su gurnuti u drugi plan.

⁶ C. H. McIlwain, *Constitutionalism – Ancient and Modern*, Ithaca, New York, 1947., <http://www.constitution.org/cmt/mcilw/mcilw.htm>; S. Gordon, *Controlling the State*, Harvard University Press, 1999. K. Loewenstein, „Constitutionalism“, *The Indian Journal of Political Science*, Vol. 30, No. 3/1969, p. 203-248.

3. OBNOVLJENA RASPRAVA O STAROM (ANCIENT) I MODERNOM (MODERN) KONSTITUCIONALIZMU

Pojam *konstitucionalizma* povezuje se s pojavom francuskog shvaćanja ustava za koji je **Arthur Young** (1741. – 1820.)⁷ zajedljivo pisao kako neki ustav koriste i shvaćaju kao *recept za puding*. Međutim, za **Thomasa Painea** (1737. – 1809.), koji je pisao u isto vrijeme, onodobni pisani američki ustavi od početka su – „za slobodu – bili – ono što je gramatika za jezik“. Za velikog revolucionara 18. st. – ustav nije bio samo akt vlasti, već naroda koji stvara vlast, jer je vlada bez ustava zapravo vlast bez prava. Ustav je nešto što prethodi vladi, pa je vlada samo tvorevina ustava.

U svojim je pogledima na „stari“ i „moderne“ konstitucionalizam **C. H. McIlwain** dokazivao diskontinuitet između jednog i drugog oblika, prije svega zato jer je smatrao da u „starom“ konstitucionalizmu nije bilo sudske revizije (*kontrole ustavnosti zakona*) odnosno legalnih i normativnih ograničenja predmodernog konstitucionalizma te da se pojam ustav u smislu pisanog akta uopće nije koristio. **J. Tully** nam pak skreće pozornost na diskontinuitet glede respekta prema pluralizmu i različitosti „starog“ konstitucionalizma s jedne strane i racionalizma i monizma modernog konstitucionalizma koji se derivirao iz ugovorne teorije prosvjetiteljstva i njegova „carstva uniformiteta“ s druge strane. No, zato **S. Gordon** uočava kontinuitet, ali samo u smislu povratka na rezoniranje o ravnoteži vlasti (*balance-of-power*) odnosno kontrolama i provjerama (*checks-and-balances*) jer je i njemu doktrina o legalnim limitima zakonodavne vlasti izgledala nekoherentna.⁸ Naveli smo samo neke od brojnih sudionika u dugoj i živoj raspravi o prošlosti i sadašnjosti konstitucionalizma kao...

... legalnog ili juridičkog izraza jedne posebne vrste konsenzusa o suglasju glede političkih uvjerenja najvećeg broja članova društvene zajednice. U tom smislu konstitucionalizam kao dio konsenzusa nije ništa drugo nego aspekt „propisanog postupka“ unutar sustava vrednovanja kojeg narod prihvaća ... Dakle, pod konstitucionalizmom podrazumijevamo samo jednu vrst juridičkog uvjeta i izraz samo jedne vrste konsenzusa. Konstitucionalizam je legalni poredak u kojemu etičke direktive zajednice kao determinante stabilnosti kao cjeline, te mjere koje se poduzimaju radi promicanja konformiteta i kažnjavanja devijacije od etičkih direktiva ne ovise o moći devijantnih pojedinaca. U tom smislu suštinu konstitucionalizma izražavaju dvije opće maksime: „Jedan zakon za sve ljude“, i „vladavina prava a ne ljudi“.⁹

⁷ A. Young, engleski pisac, ekonomist, autor glasovitog djela *Travel in France* (1792.) u kojemu je dao jednu od prvih detaljnih analiza Francuske revolucije, usp. <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/653921/Arthur-Young>.

⁸ J. T. Levy, *Ancient and Modern Constitutionalism Revisited*, tekst prezentiran na McGill University, Montreal, 2002. Usp. econfaculty.gmu.edu/pboettke/.../f03/levy.doc.

⁹ Alfred De Grazia, *Political Organization – The Elements Of Political Science*, Free Press 1965., <http://www.grazian-archive.com/politics/PolBehavior/title.html>.

Dijalog o (dis)kontinuitetu starog i novog konstitucionalizma počiva na nekoliko argumenata. Dva argumenta kažu da posebne odlike modernog konstitucionalizma postoje i u starom konstitucionalizmu, a druga dva ističu da 18. stoljeće, kad se javlja moderni konstitucionalizam, nije u potpunosti odbacilo ostavštinu klasičnog konstitucionalizma.

Prvo, stari je konstitucionalizam jasno unio u 18. stoljeće zahtjev da državni ustav osigura normativna ograničenja državne akcije, što znači da su se takva ograničenja smatrala legalnima. Tu će teoriju o ograničavanju državne vlasti, koju putem pravnih običaja ili starih ustavnih ograničenja koja ostvaruje sudstvo, što je bilo evidentno kod Cokea, Mornaya... u 18. stoljeće prenijeti Montesquieu da bi se, povezana s doktrinom o statusu sudbene funkcije, udomačila u Americi.

Drugo, razumijevanje ustava koji se u određeno vrijeme uspostavlja pisanim dokumentima, ugovorima, skupštinama nije bila nikakva novost za 18. st. u kojemu se rađa moderni konstitucionalizam. To se povezuje sa značajem „ustava“ slobodnih gradova, komuna, zapravo njihovih statuta, kao i mnogih intermedijarnih tijela kao što su gilde, slobodna udruženja, skupštinska tradicija u odmetnutim crkvama. U tom su smislu najuočljivije formalne odlike američkog i francuskog konstitucionalizma iz 18. stoljeća komponente kompleksne mješavine institucionalnih temelja koje su stoljećima činili stari konstitucionalizam. Iako pisani dokumenti, raspravljani i shvaćeni u ugovornim pojmovima, nisu bili središnja točka starog konstitucionalizma, ipak im ni ta odlika nije bila strana.

Treće, radikalna dihotomizacija starog i modernog konstitucionalizma može se jedino održati zanemarivanjem Montesquieua koji je starom konstitucionalizmu osigurao posebno mjesto. Ipak, ideja da unutar temeljnog političkog poretka zajednice postoje ograničenja političkih aktera – kao interna ograničenja unutar vlastite normativne strukture zajednice – zadržala se do danas. A zajedno s njom i naglasak na vladavinu prava, diversificiranost, jurisdikcionalnu složenost te institucionalnu pluralnost.

Četvrto, jedan od zaključaka usporedbe starog i modernog konstitucionalizma govori da moderna ustavna praksa i nije uvijek konzistentna racionalističko kontraktualna ustavna politika. J. T. Levy nam s razlogom dokazuje da je upravo razumijevanje modernog konstitucionalizma kao čisto racionalnog i ugovornog konstrukta vodilo prema grubim distorzijama unutar ustavnog tumačenja, i to posebno u federalnim i multietničkim državama.

Preplitanje starog i novog uočljivo je već letimičnim prikazom nekih esencijalno ustavnih vlada koje su trajale stoljećima. Venecija je u tom smislu nama najbliži primjer i to prije svega što je na neki način bila uzor korčulanskoj komuni. Organizacija vlasti općenito političkog procesa počivala je na koncepciji tzv. *status mixtusa*, ili mješovitog ustava. Statuti niza gradova na Jadranskom moru, od Venecije preko Korčule do Dubrovnika, predstavljaju zapravo repliku prihvaćenog

medijevalnog ustavnog republikanskog modela ograničene vlade ili konkretnu realizaciju određene koncepcije mješovitog ustava.¹⁰

Iako je ideja mješovitog ili balansirano ustava poznata još kod *Aristotela*, *Polybiosa* i drugih, novo čitanje te ideje osigurali su zapravo politički pisci renesanse prije i nakon *Machiavellija*. I prije pojave ovog rodonačelnika moderne političke misli bilo je renesansnih pisaca koji su nastojali odbaciti ahistorijsko viđenje postojećeg svijeta i utvrditi stazu modernog historijskog razvoja. U tom smislu, njihov je neposredni politički interes bio povezan s pitanjem stabilnosti malih republika i potraga za mjerom koja bi sudjelovanje aktera u političkom ustavu činila ključem stabilnosti takvih zajednica. Zato je orijentacija na reinterpetaciju tekstova klasičnih političkih filozofa bila logična i utilitarna. Naime, Aristotel, Polibije i drugi zagovarali su ideju *mješovitog* ili *balansirano ustava* kao tipa uređene vlade koji na najbolji način garantira političku stabilnost. Od 12. stoljeća primjer takvog mješovitog i stabilnog ustava osiguravala je Venecija *Serenissima*, najstabilnija od svih talijanskih republika.¹¹

Iako pedantni i brutalni analitičar političkih zbivanja, upravo je Machiavelli, na temelju svestranog i komparativnog poznavanja političkih i ustavnih ideja realnog vremena, bio u stanju vjerovati da sekularni svijet nije uniformno kaotičan, jer vješti zakonodavac može urediti oblik i poredak zajednice i bez pomoći božanske ili izvanvremenske institucije; stabilna republika s vrlinama mogla se osnovati i s oslanjanjem na vojne vještine svojih građana. Time su bili položeni temelji modernog republikanizma.¹²

¹⁰ Iskustvo starih gradova-država pokazivalo je piscima poput Platona, Aristotela, Polibija i drugih da se društvo sastoji od triju sila: jednog, nekolicine i mnoštva. Imajući to u vidu, državnom vlasti mogao je raspolagati jedan (monarhija), nekoliko njih (aristokracija) i mnoštvo (demokracija). Čista forma bilo kojeg od spomenutih oblika prije ili poslije je degenerirala (npr. Atena), dok je mješoviti ustav (npr. Rim) mogao inkorporirati i međusobno balansirati jednu protiv druge sve od tri spomenute sile. Kasniji instrument „teže i protuteže“ (checks and balances) predstavlja elaboraciju te rane verzije teorije o diobi vlasti.

¹¹ Pojam *serenissima* najviše je povezan uz – kako kaže B. Klaić – „historijsku titulu Mletačke Republike (‘Prejasna’, ‘Prevedra’ u našim starim aktima)“, usp. B. Klaić, Rječnik stranih riječi, Zagreb, 1987., str. 1214. U toj evoluciji slažu se i nova značenja. Venecija postaje „Dominantna“ što se vezuje uz realnu ekspanziju Grada prema Padovi, Vicenzi, Veroni, Bresci i Bergamu. Rast prestiža ide usporedo sa širenjem i učvršćivanjem njene vladavine (dominacije) u zaleđu na kopnu. Spomenuta situacija dominantne sile još je jedan razlog više da Venecija bude *Serenissima*. Usp. *Veneta Serenissima Repubblica: Storia ed istituzioni*, http://uploads.worldlibrary.net/uploads/pdf/20121111001337_storia_istituzioni_serenissima_pdf.pdf. Uz samoproglashenu Najsvjetliju Republiku Veneciju kao rezultat ide i kolektivna slika o idealnom političkom entitetu.

¹² Usp. R. G. Mulgan, *Machiavelli, Aristotle and Pocock — A Question of Evidence*, New Zealand Historians Conference, Christchurch, August, 1979., u svom osvrtu na knjigu J. G. A. Pococka, *The Machiavellian Moment*, Princeton and London, 1975.; D. Grubiša, „Forms of Government in the Renaissance: Uniqueness of the Dubrovnik Model“, *Politička misao*, Vol. 47, No. 5, 2010., pp. 161-178.

4. VENECIJA KAO MODEL DUGOTRAJNE USTAVNE VLADE

Za *Karla Loewensteina* ustavna vlada je predstavljala skup političkih institucija, kanala političke komunikacije koji su omogućavali odvijanje političkog procesa i njegovu kontrolu. Najznačajniji primjeri bili su Rim, Venecija, Engleska do velike izborne reforme 1832. i Pruska. Sve su te tvorevine prije dolaska demokracije stoljećima egzistirale u obliku tipične ustavne vlade. Ustavna vlada (*constitutional government*) uvijek se razlikovala od ustavnodemokratske vlade (*constitutional democracy*).¹³

Među povijesnim primjerima, Venecija je oduvijek bila najreprezentativniji model-uzor takve vlade. Njena politička povijest primjer je matrice jednog uređenja i prvih migracija ustavnih i političkih ideja. Venecijanski *materijalni ustav* snažno je utjecao u prostoru dominacije i interesne sfere *Serenissime* pa tako i na model organizacije vlasti korčulanske Komune.¹⁴

Venecija je, po bilješkama mnogih istraživača, imala „jedinstveni sistem vladanja... kruti, počesto surovi... ali je u njoj u usporedbi s drugim europskim bilo više pravde i pravednosti“.¹⁵ Kao republika, ona je trajala više od bilo kojeg drugog polisa grada-države. Najveći dio svoje političke povijesti ona je aristokratska republika u kojoj je meritokratsko načelo omogućavalo da se u njenim službama nađu najzaslužniji ljudi.¹⁶

Venecija je u svom slavljenom ustavu, strukturom organa vlasti i njihovim djelovanjem ostvarivala ideju države, idealne apstrakcije koja se na zemlji ostvarivala i funkcionirala. Upravo je vladavina prava učinila da ova zajednica bude spokojna. Preživljavanje Republike preko tisuću godina osiguralo joj je privilegirani status među državama. Venecija je kao suverena slobodna država, sigurna u svojoj moćvarnoj tvrđavi i pravičnosti svojih institucija, slavila vlastitu nepromjenljivost, sve do 1797. kada je njenu neovisnost skršio Napoleon. Garancije vladavine prava koje je poznavala učinile su je uzorom pravičnosti u svjetskim razmjerima.¹⁷

¹³ K. Loewenstein, „*Constitutionalism*“, *The Indian Journal of Political Science*, Vol. 30, No. 3/1969, p. 203-248; *The Governance of Rome*, Springer Science & Business Media, 31. srp 1973., broj stranica: 502.

¹⁴ Ustav u materijalnom smislu označava skup najvažnijih principa državnog i društvenog uređenja bez obzira na njihovu formu. To znači da izvori materijalnog ustava mogu biti u nepisanom i pisanom obliku. U državi koja ima materijalni ustav ne postoji pisani ustav (primjer Ujedinjenog Kraljevstva). S druge strane, ustav u formalnom smislu označava pak pisani akt najveće pravne snage koji okuplja osnove, ali ne sve osnove i ne samo osnove danog državnog i društvenog poretka. Usp. M. Jovičić, *O Ustavu*, Beograd, 1977.; S. Beck, *Medieval Europe 1250-1400*, *World Peace Communication*, 2009., p. 621.

¹⁵ J. Norwich, *A History of Venice*, 1982.

¹⁶ Usp. J. Adams, *A Defence of the Constitution of Government of the United States of America*, London, 1787., u kojoj je Adams sistematski istraživao svaku do tada poznatu „demokratsku“ i „aristokratsku“ republiku i djela velikog broja političkih pisaca.

¹⁷ D. Rosand, *The Figuration Of The State*, North Carolina University Press, 2010., p. 216.

U svojim nastojanjima da popularizira ideju o novom američkom ustavu, **John Adams**, koji će postati predsjednikom SAD-a, opisuje i glorificira venecijanski sistem organizacije vlasti koji je bio otvoren meritokraciji; službe su, dakle, bile otvorene svim zaslužnim ljudima kojih je, razumljivo, bilo najviše među aristokracijom.¹⁸

Venecija, naravno, nije imala pisani ustav, dakle ustav u formalnom smislu već ustav u materijalnom smislu ili nepisani ustav. Potonji ustav sadržavao je skup temeljnih pravila *Serenissime*, pisanog i nepisanog karaktera. Među prvima važna je npr. bila prisega dužda, kao i kodificirani statuti i propisi iz pomorskog prava. Središnji organi vlasti bli su dužd, Vijeće (*Collegio*), Četrdesetorica i Senat (*Pragedi*), Veliko vijeće (*Maggior Consiglio*), Skupština. Svako tijelo prema bazi piramide bilo je veće od prethodnog. U toj piramidi svako je tijelo kontroliralo ono drugo kako bi se osigurala vladavina prava, čak i pod cijenu gubitka na egzekutivnoj efikasnosti. „Državni odvjetnici“ mogli su progoniti bilo kojeg službenika Republike, od dužda pa sve do najnižih službenika. Članovi Četrdesetorice mogli su tužiti svakoga zbog zanemarivanja dužnosti, a svaki se predmet pretresao pred Velikim vijećem. U Republici je bilo zabranjeno voditi izbornu kampanju; obnašanje određene funkcije shvaćalo se i kao patriotska dužnost, voljeli to ljudi ili ne. Nominaciju su obavljali odbori koji su se sastavljali u nekorumpiranom procesu igre slučajaja. Oni koji su bili izvučeni kuglicama iz urni bili su i kandidati za službu. Kombinirajući slučaj i izbor, Venecijanci su nastojali stvoriti sistem koji neće biti korumpiran, ali koji će ciljati maksimumu kvalitete jer će se demokratskim putem onda izabirati najbolji. Takva slika Venecije, na kojoj se vidi harmonična kombinacija monarhijskih, aristokratskih i demokratskih elemenata, vodila je prema stvaranju *mita o Veneciji*, zapravo nizu vjerovanja o gradu kojima je izvor bogata škrinja renesansne političke literature o glavnim principima venecijanske političke organizacije, prije svega o slobodi i stabilnosti, privilegiranim počecima, te dugoj i izvanrednoj tradiciji političkih običaja i institucija.¹⁹ Zahvaljujući tim principima:

Venecijanska je vlada ostala ista stotinama godina bez pobune ili građanskog neslaganja. A to nije bilo zbog toga što Venecijanci nisu držali do mržnje ili neprijateljstva kao u drugim gradovima, ... ili zato što u Veneciji nije bilo ambicioznih i zločestih umova koji bi – da mogu – stvarali nered. Prije se je radilo o tome da su naredbe vlasti bile takve da su takve elemente držali pod kontrolom...²⁰

¹⁸ John Adams, *The Works of John Adams, vol. 4 (Novanglus, Thoughts on Government, Defence of the Constitution)* [1851.]; The Most Serene Republic of Venice, <http://rangevoting.org/VenHist.html>.

¹⁹ „Mit o Veneciji, a posebno politički mit tj. ideja da su sloboda, sigurnost i unutrašnji mir što su ga oni uživali zapravo rezultat perfektne realizacije grčkog koncepta mješovite vlade...“, Maria Stella Florio, *‘So flourishing a Commonwealth’. Some Aspects of Lewkenor’s Translation* (1599) of Contarini’s *La Repubblica e i magistrati di Vinetia* (1544) Tesi di dottorato di Maria Stella Florio, Università ‘ca’ Foscari Venezia; Usp. Vasileios Syros, https://www.academia.edu/4033865/Marsilus_of_Padua_at_the_Intersection_of_Ancient_and_Medieval_Traditions_of_Political_Thought_Toronto_University_of_Toronto_Press_2012_http://www.helsinki.fi/historia/research/venice.html.

²⁰ Horatio Brown, *The Venetian Republic*, https://archive.org/stream/venetianrepublic00brow/venetian_republic_00_brow_djvu.txt; Lovro Kunčević, *The Ragusan Image of Venice and the Venetian Image of Ragusa in the Early Modern Period*, https://www.academia.edu/1254556/The_Ragusan_Image_of_Venice_and_the_Venetian_Image_of_Ragusa_in_the_Early_Modern_Period.

5. STATUT GRADA I OTOKA KORČULE I NAČELA MJEŠOVITOG USTAVA

Ustavna vlada (*constitutional government*) definira se postojanjem institucija koje efektivno kontroliraju obnašanje političke vlasti. Pritom se ustav shvaća (1) kao pisani pravni dokument ili (2) kao grupa fiksiranih normi ili principa koji se općenito prihvaćaju kao fundamentalni zakon zajednice. U prvom slučaju riječ je o formalnom pravnom aktu pod nazivom ustav koji obilježava razvoj moderne ustavnodemokratske države od pojave prvog pisanog ustava. U konvencionalnom smislu, riječ je o Ustavu SAD-a iz 1789. godine. U drugom slučaju radi se o koncepciji materijalnog ili organskog ustava gdje ustav označava jednostavno temeljna pravila danog državnog i političkog uređenja bez obzira na njihovu formu.

Suštinu konstitucionalizma pak čine kontrola vlasti koja se raspodjeljuje između nekoliko državnih organa ili službi na način da je svaki od takvih organa podvrgnut recipročnoj kontroli i kooperaciji s drugima kako bi se formirala volja države. Ova je suština, to je više nego evidentno, postojala i u medijevalnom konstitucionalizmu, a njen refleks su upravo statuti gradova-republika, od Venecije do Dubrovnika, ali i komuna koje su im na ovaj ili onaj način politički pripadale.²¹ Takva je bila i *kneževina Korčula*, kako su je određivale početne rečenice preambule *Potvrde i dopune statutarnih odredaba Grada i Otoka Korčule učinjene za vrijeme kneza Marsilija Zorzija... godine gospodnje 1265., 13. dana mjeseca travnja.*²²

Za profesora *Antuna Cvitanića*, dugogodišnjeg profesora Pravnog fakulteta Sveučilišta u Splitu, našeg najvećeg poznavatelja statuta dalmatinskih gradova, korčulanski je Statut predstavljao „specifičnu slavensko-romansku simbiozu koja je obuhvaćala pretežno seoski način života koji nije bio imun od procesa klasne diferencijacije”. U cjelovitom korpusu toga Statuta, koji čine starija redakcija iz 1265., statutarne odredbe iz 1271., zatim novije redakcije i reformacije iz 15. st., najviše nas zanimaju mjesto i značaj odredaba konstitucionalne naravi. Na mikroplanu i one nam mogu svjedočiti o potvrdi ili odbacivanju ideje o (disk)

²¹ D. Grubiša, „*Forms of Government in the Renaissance: Uniqueness of the Dubrovnik Model*“, Politička misao, Vol. 47, No. 5, 2010., pp. 161-178.

²² Tri su glavne institucije Republike bile: Veliko vijeće, Malo vijeće i Senat (Vijeće umoljenih). Osnovna uloga Velikog vijeća bio je izbor državnih službenika. Dubrovački knez (rector) imao je mandat od samo mjesec dana. Takva metoda trebala je onemogućiti pretjerano učvršćenje vlasti i spriječiti uvođenje samovlade. Vlast Maloga vijeća isprva je bila velika, no s vremenom se ograničavala, baš kao i kneževa. Malom je vijeću naposljetku preostala samo briga za komunalne poslove, poput organizacije službenih svečanosti. Imalo je i ulogu savjetovanja kneza, pa je osiguravalo kontinuitet u uvjetima brze izmjene knezova. Senat se u Dubrovniku izvorno nazivao Vijeće umoljenih i ono je tijekom vremena preuzimalo sve više ovlasti. U njemu su se izrađivali nacrti zakona, a Veliko ih je vijeće samo naknadno izglasavalo. Senat je time postao svojevrsna vlada Republike. B. Sarić, http://www.effect-dubrovnik.com/index.php?option=com_content&view=article&id=1168:pouke-o-javnom-i-privatnom-iz-dubrovacke-republike&catid=45:politika&Itemid=102; sumarno o organizaciji vlasti u Dubrovniku v. http://www.effect-dubrovnik.com/index.php?option=com_content&view=article&id=1168:pouke-o-javnom-i-privatnom-iz-dubrovacke-republike&catid=45:politika&Itemid=102.

kontinuitetu starog i novog konstitucionalizma u okvirima dalmatinskih komunalnih entiteta.²³

Podrijetlo odredaba koje su se odnosile na organizaciju vlasti i na njene institucije, njihove međusobne odnose, te nomotehnički raspored tih statutarnih odredaba, po našem mišljenju više su zapadnoeuropske provenijencije, a potvrde se mogu tražiti u mnogim zapadnoeuropskim tj. romanskim izvorima. Kao i danas, kada su migracije aktualnih ustavnopravnih i političkih ideja, posebno nakon sloma socijalizma, još jednom obilježile masovnu potragu za „najboljim oblikom državnog uređenja“, tako su i u prošlosti migracije političkih ideja imale veliki utjecaj.²⁴

Dugo je vremena za komparativne konstitucionaliste *Montesquieov L'Esprit des Lois* (1734.) bio izvor klasičnih ustavnih kanona.²⁵ Među njima je posebno mjesto zauzimao onaj o zakonima kao skupu zajedničkih određenih varijabli (zemljopisni položaj, religija, povijest) koji kao takvi čine suštinu svake države. Za velikog pisca najbolji je ustav bio onaj koji je svojim rješenjima najviše odgovarao onima koji su radili na njegovu donošenju. Međutim, posebnosti danas uzmiču pred općenitošću. Opće mjesto suvremene konstitucionalističke literature jest „uspon svjetskog konstitucionalizma“ i „svjetski široke pravne kulture“.²⁶ Zahvaljujući širenju kulture komparativizma, rad na većini suvremenih ustava reflektira mnoge crte onoga što je *Claude Levi Strauss* (1908. – 2009.) u *Divljoj misli* (1962.) jednostavno nazivao *bricolage*, naime, „informativnom, improvizacijskom rekombinacijom fiksirane serije elemenata kao ključne dimenzije ‘znanosti konkretnog’“, ili onoga što mnogi suvremeni komparativisti nazivaju različitim imenima: migracijom ustavnih ideja (*migration of constitutional ideas*) odnosno ustavnom posudbom (*constitutional borrowing*) itd., kao bitnim elementom konstitucionalizma postmodernog doba.²⁷

²³ Dva pravna spomenika, Korčulanski statut, Statut grada i otoka Korčule iz 1214. godine, priredio i preveo Antun Cvitanić, Zagreb – Korčula, 1987., 440 str. Statut Grada Splita, srednjovjekovno pravo Splita, priredio i preveo Antun Cvitanić, Split, 1985., 700 str.

²⁴ O genezi hrvatskih, dalmatinskih statuta pisao je i A. Cvitanić, „*Usporedba Vinodolskog zakona i dalmatinskih statuta*“, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, Vol. 29, god. 1992., str. 21-33. Stajalište je pisca da se „Vinodolski ... zakon razlikuje od većine dalmatinskih statuta najviše po svojoj genezi. Hrvatsko stanovništvo negdašnjih romanskih dalmatinskih gradova zasnivalo je svoje statutarne pravo na starim slavenskim pravnim idejama ali su kasnije pridošli elementi drugih pravnih sustava, bizantskog prava, mletačkog prava i najzad, počevši od kraja 12. stoljeća, recipiranog rimskog prava. Velika vrijednost Vinodolskog zakona za pravnu povijest sastoji se u činjenici da je u njemu sačuvano staro slavensko pravo u izvornom obliku i gotovo neprekinutom kontinuitetu. Ipak u tom pogledu postoje neke sličnosti između Vinodolskog zakona i Poljičkog statuta te Korčulanskog statuta.“

²⁵ „... a canon, a rule of practice and a discipline of thought that shapes our imaginations, colonizes our consciousness, and helps make us, for better and for worse, the kind of people that we are“. Usp. J. M. Balkin and Sanford Levinson, *The Canons of Constitutional Law*, <http://www.yale.edu/lawweb/jbalkin/articles/canons1.pdf>.

²⁶ B. Ackermann, „*The Rise of World Constitutionalism*“, 83, *Virginia Law Review*, May 1997: D. Schneiderman, „*Exchanging Constitutions: Constitutional Bricolage in Canada*“, *Osgoode Hall Law Journal*, Vol. 40, Nos. 3-4, 2002.

²⁷ „Le bricolage aussi opère avec des qualités „secondes“; cf. l'anglais „second hand“, de seconde main, d'occasion, que l'exemple du bricolage a permis de définir: cette analogie consiste dans l'incorporation, à leur forme même, d'une certaine dose de contenu, qui est approximativement égale pour tous.“ Usp. Claude Levi Strauss, *La pensée sauvage*, http://www.archive.org/stream/lapenseesauvage00levi/lapenseesauvage00levi_djvu.txt. Dva ugledna časopisa pitanje ustavnog posuđivanja obradila su kao

Odredbe o organizaciji vlasti u korpusu Statuta nakon 1265. djelomično reflektiraju političku filozofiju ustavnosti *Venecije Serenissime* iz tzv. njenog *komunalnog razdoblja* (1032. – 1296.). To je razdoblje kada počinje slabiti vlast dužda, te se otvara postupni proces predaja drugim institucijama vlasti kao što su *Concio* i *Consilium Sapientes*, *Maggior Consiglio*, *Quarantia*, *Minor Consiglio*, *Consiglio dei Pregadi*, *Consilium Sapientes*. Sve su te institucije s vremenom postajale jače od dužda.²⁸

Posudba političko-ustavnih ideja o organizaciji vlasti počivala je na različitim izvorima. Među najpoznatijim izvorima bila je tzv. *Liber Augustalis* koju je nekadašnji bolonjski student prava *Pietrus de Vinea* sastavio za cara Svetog Rimskog Carstva *Friedricha II*. Ta je kolekcija temeljnih pravnih propisa, poznatih pod imenom *leges* odnosno *constitutiones augustalis*, nakon hebrejskog *Halakhaha* predstavljala prvu autoritativnu zbirku pisanih pravila ustavnog karaktera o političkom procesu i institucijama vladanja.²⁹ Svrha tih pravila bila je uspostava političkih institucija i administrativnog aparata na područjima Svetog Rimskog Carstva kako bi različiti entiteti (Lombarđani, Grci, Arapi, Nijemci, Židovi...) egzistirali pod jedinstvenom vladavinom prava. Tim su *se constitutiones* definirala prava, ovlasti i dužnosti svake komponente. Zato veliki pravni pisac *E. Kantorowitz* *Liber Augustalis* i naziva „rodnom listom moderne administrativne države“.³⁰

Struktura *Liber Augustalis* bila je model strukture ne samo kasnijih pisanih ustava u 18. st. nego i komunalnih statuta u trinaestom stoljeću i kasnije. *Liber Augustalis* sadržavao je tri knjige s ukupno 253 klauzule. Na početku stoji *Prooemium* koji govori o svrsi i smislu zbirke koju je funkciju kasnije preuzela preambula. Tri knjige sadržavaju odredbe zakonodavnog, egzekutivnog i sudbenog karaktera. U prvoj knjizi, koja je sadržavala odredbe javnopravnog karaktera, bilo je 107 klauzula. U drugoj, koja je sadržavala odredbe o sudskoj proceduri, bile su 52 klauzule. Treća knjiga, koja je sadržavala odredbe feudalnog, privatnog, kaznenog i drugog prava, imala je 94 klauzule.

Kneževina Korčula, kako se komunalni entitet naziva u korpusu Statuta, donesen je – modernim rječnikom kazano – u formi *ustavnog pakta* ili *ustavnog dogovora* između „Marsilije Zorzija, kneza otoka Korčule i Mljeta“ i „zajednice grada Korčule“. Statut na snazi trebao je biti osnova i dužnost za vladanja svakoga. Na temelju Statuta „svatko (...), bez obzira na spol i uzrast, jednako uziva svoje pravo“. No, Statut kao pisani akt nije bio jedini izvor prava. Na to izravno upućuju

temu broja: usp. „*Symposium: Constitutional Borrowing*“, *International Constitutional Law Review*, Vol. 1, Number 2, 2003.; „*Symposium Issue: Contextuality & Universality-Constitutional Borrowings On Global Stage*“, u *University of Pennsylvania Journal of Constitutional Law*, Vol. 1, No. 2-3, 2008.

²⁸ R. Edoardo, *Veneta Serenissima Repubblica: Storia ed Istituzioni: Storia ed Istituzioni*, <http://self.gutenberg.org/wplbn/0002821791-veneta-serenissima-repubblica---storia-ed-istituzioni--storia-ed-istituzioni-by-rubini--edoardo.as.px>

²⁹ *Liber Augustalis or Constitutions of Melfi Promulgated by the Holy Roman Emperor Frederick II for the Kingdom of Sicily at Melfi in 1231*, http://www.constitution.org/cons/melfi/liber_augustalis.html.

³⁰ E. H. Kantorowitz, *The King's Two Bodies: A Study in Mediaeval Political Theology*, Princeton University Press, 1997., p. 568.

i riječi kneza **Marsilija Zorzija** u Preambuli Statuta iz 1265. koje ujedno potvrđuju ideju materijalne ustavnosti kao skupa najvažnijih pravila dane društvene i državne zajednice, bez obzira na njihovu formu (znači pisanih i nepisanih):

Ja, Marsilije, knez Korčule i Mljeta, prisežem na ovo Sveto Božje Evandjelje da ću u dobroj vjeri bez prijevare upravljati knezevinom, da ću štiti, podupirati i braniti ljude toga grada i njegova otoka na cast Bozju i radi blagostanja grada Korčule i da necu umanjiti knezevinu ni imovinu knezevine, kao što je prije rečeno i da ću svim građanima i pojedincima jednako suditi, bez obzira o kome se radi, *prema pisanim gradskim statutarnim odredbama i onima koje treba zapisati s odobrenjem većeg dijela grada, a u slučajevima za koje nema pisanih statutarnih odredaba, da ću prema cistoj savjesti svima podjednako pravdu dijeliti.*³¹

Statutarne odredbe koje govore o budućim revizijama Statuta oblikuju proceduru onoga što je kasnija teorija modernog konstitucionalizma nazvala pojmom *čvrstog ili rigidnog ustava*:

... neka se ni knez, ni suci, ni vijećnici, ni kancelar nikada ne usude i ne drznu u nečemu izmijeniti ili iskriviti ovu statutarnu odredbu pod prijetnjom kazne od sto zlatnih dukata, od kojih dva dijela treba da pripadnu Komuni, a treći dio prijavitelju. I neka ova statutarna odredba bude zauvijek čvrsta...³²

A koncepciju „rigidnog ustava“ prije svega obilježava stroga procedura *parcijalne ili totalne revizije* osnovnog dokumenta (promjene Statuta) od *ordinarnog decizionizma* o kojemu se govori na više mjesta i to onda kada je riječ o konkretizaciji nadležnosti pojedinih institucija.

Takoder iste godine, indikcije i dana 10. lipnja, u punom i Velikom vijeću grada i otoka Korčule u kojemu je bilo 59 vijećnika, a nitko se nije protivio, zaključeno je da se u Korčulanskom vijeću ne može donijeti ni jedna statutarna odredba ako nije prisutno najmanje 50 vijećnika i ako se ne prihvati većinom te pedesetorice. Ako se prihvati manjim brojem glasova, neka nema nikakvu vrijednost. Ako bi se pak koja važeća statutarna odredba napala, neka se ne može ukinuti ako nije prisutno najmanje 60 vijećnika, od koje šezdesetorice se većina slaže s time da se ukine.³³

Netom citirane odredbe koje, pa makar i hipotetski, pripadaju esencijalno i materijalno najranijim formulacijama teorije društvenog ugovora (*Ancient*

³¹ Cit. pr. Potvrda i dopuna statutarnih odredaba Grada i Otoka Korčule učinjene za vrijeme Kneza Marsilija Zorzija neka milost svetog duha bude s nama. Godine Gospodnje 1265., 13. dana mjeseca travnja, <http://www.pravokutnik.net/a/korcula.pdf>; Cvitanić, Antun, Korčulanski statut, Književni krug, 1995., str. 567.

³² Ibidem, Gl. CXXXVII. Knez i suci ovlašteni su postavljati prijedloge u Velikom vijeću.

³³ Ibidem, Gl. LXI. O donošenju zaključaka.

Constitutionalist Contractarianism) kao i neke druge,³⁴ dokaz su postojanja stvarnih historijskih korijena moderne konstitucionalističke teorije i prakse.

Moderni europski gradovi, nastali u pravnoj revoluciji 11. i 12. stoljeća, stvarani su na tipičnoj i izričitoj prisezi jednih prema drugima, njihovi su politički slojevi izgrađivani na eksplicitnim pisanim dokumentima koji su usvajani nakon polaganja prisege. Takve dokumente povelje, statute i njihove odredbe itd. često su potvrđivali stanoviti eksterni autoriteti, ali su gradovi redovito inzistirali na tome da se radi o izvanjskom aktu priznavanja utemeljenja koje je bilo unutrašnja stvar. Veliki pravni historičar **Harold Berman** zaključivao je da se gradovi nisu „jednostavno pojavljivali, oni su se utemeljivali“ i to pisanim dokumentom (poveljom, statutom) koji se usvajao uzajamnim obvezivanjem. U tom smislu radilo se o urbanom pravu jasne ustavne provenijencije.³⁵

6. ZAKLJUČAK

Dugo je vremena studijsko čitanje dalmatinskih statuta imalo svoj vrhunac u pravnopovijesnim analizama tradicionalne i dogmatske provenijencije. Te su analize neprocjenjivo blago spoznaja o našoj prošlosti i njenim akterima. Među brojnim piscima posebno mjesto zauzima djelo prof. A. Cvitanića koji je, između ostalog, proučavao i korčulanski Statut. Suma njegova pogleda dana je u sljedećem sažetku:

Korčulanski statut najstariji je pravni zbornik Slavena koji su, nakon napuštanja svoje pradomovine i dolaska na istočnu obalu Jadranskog mora,

³⁴ Gl. CXLVII. O onima koji su zaduženi donositi odredbe; Gl. LXXXVIII. O zabrani primanja pučana u Veliko vijeće; Gl. CXVIII. Srodnici ne mogu sjediti za sudačkim stolom; Gl. CXC. Knežev nastupnik dužan je izvršiti sve odluke svojih prethodnika itd.

³⁵ Prema H. Bermanu, ustavni karakter urbanog prava manifestirao se na pet važnih načina: (1) Urbano pravo se u velikom broju slučajeva zasnivalo na pisanim poveljama koje su sadržavale odredbe o organizaciji vlasti i pravima i slobodama. Takvi su dokumenti faktički bili prvi moderni ustavi. Čak i onda kada nisu imali pisani karakter, smatralo se da grad (ili komuna) ima temeljna pravila (a fundamental law) kojim je uspostavljao političku organizaciju vlasti i osnovna prava i slobode svojih građana. (2) Sistem organizacije vlasti koji se predviđao u poveljama – ili bez njih – na nekoliko je načina bio nalik suvremenim sustavima ustavne vlade: gradske vlasti bile su ograničene u svojim ovlastima; često su puta bile podijeljene na izvršnu, zakonodavnu i sudsku granu vlasti, koje su ograničavale jedna drugu u određenoj mjeri; postojali su periodični izbori službenika; u mnogo slučajeva suci su obnašali dužnost dok su imali dobro vladanje ili sve dok ih građani ne bi opozvali; propisi su objavljivani kao i zbirke vazećih pravnih odredaba. (3) Građani su imali pravo na racionalnu sudsku proceduru, sudili su im isti plemići. Nije bilo arbitrarnih uhićenja ni zatvora bez legalnog postupka. Bile su zabranjene tjelesne kazne zbog duga. Tipovi kazni bili su ograničeni. U teoriji, slično se sudilo bogatima i siromašnima. Građani su imali pravo nositi oružje. Imali su pravo glasovanja. Strancima su se dodjeljivala ista prava kao građanima nakon što prođe godina i jedan dan. Strani su trgovci imali jednaka prava poput domaćih trgovaca. (4) Gradanske slobode karakteristično su sadržavale isključenje iz mnogih usluga i poreza, i striktna ograničenja štošta drugog. Za dodatak, te su slobode često uključivale restrikcije kraljevih prerogativa: kralj bi npr. bio suglasan s prihvaćanjem fiksnog poreza koji bi plaćao grad /komuna ili bi mu bilo zabranjeno nametati prisilne zajmove. Iznad svega bio je prihvaćen princip da će se gradanske obveze specificirati unaprijed, kao i to da građani mogu zadržati sve što su stekli te da se to može izuzeti od specifičnih obligacija. (5) Ustavno pravo građanskih prava i sloboda uključivala su prava i slobode povezane s popularnom participacijom u gradskoj vlasti. Harold Berman, *Law and Revolution*, p. 362.

stupili u dodir s Romanima. Po tome je taj statut iz 13. stoljeća jedinstveni spomenik susreta kultura, simbioze i prožimanja romanskih i slavenskih pravnih elemenata. To je vidljivo i iz nekih riječi hrvatskog korijena u statutarnom tekstu, koji je inače pisan na latinskom jeziku, po običaju svoga vremena. Statut regulira osnovu gospodarskog i društvenog života korčulanske komune, organizaciju komunalne vlasti te položaj i ulogu Crkve u komuni. Mnogobrojne statutarne odredbe mogu se svrstati u tradicionalne grane prava. U knjizi se daje prijevod Statuta na hrvatski jezik s pretiskom latinskog teksta i uvodnom pravno-povijesnom studijom.

Međutim, iskustvo nam pokazuje da su se pravne analize uglavnom fokusirale na „tradicionalne grane prava“, prije svega na građansko, kazneno, nasljedno, upravno itd. Pri tome su se postojeće ustavnopravne analize uglavnom zadržavale na organizaciji komunalne vlasti, s pregledom institucija i njihovih međusobnih odnosa i ovlasti. Za razliku od njih, recentne konstitucionalističke studije medijevalne prošlosti prodornije su i u stanju su dohvatiti još uvijek živu vezu između starog i novog konstitucionalizma.

Tako je npr. promicanje ideje komunalnog internog društvenog ugovora predstavljao dio starog ustava. Pravni poredak gradova imao je začetak u ugovoru koji se kao sjeme u tlu staroga poretka kroz evoluciju i mutacije razvio do onoga što se razumije kao moderni ustav. Opstala je i ideja o tome da fundamentalni politički poredak komune kao zajednice sadrži ograničenja političkih aktera – ograničenja koja su postojala interno kao sastavni dio normativne legalne strukture. A to je, zajedno s naglaskom na različitost, jurisdikcijsku složenost i institucionalni pluralitet, sastavni dio kompleksa vladavine prava. Sve u svemu, moderni konstitucionalizam duguje starom konstitucionalizmu daleko više od pukog imena.³⁶

Spomen na korčulanski Statut još je jedna prilika za pripovijest o dugoj i uzbudljivoj europskoj povijesti uravnoteživanja *jurisdikcije* i *gubernaculuma*, odnosno prava i političke volje koja ne prestaje do danas. Potraga za delikatnim balansom volje i prava ostala je do danas središnji problem političkog i društvenog života. Svjedočanstva suvremenog svijeta, baš kao i ona u prošlosti, duboko potvrđuju istinu da borba za dva temeljna korelativna elementa konstitucionalizma – pravna ograničenja arbitrarnoj vlasti i cjelovita politička odgovornost vlasti narodu – još uvijek nije gotova priča.³⁷

³⁶ Jacob T. Levy, *Ancient and Modern Constitutionalism Revisited*, *Constitutionalism notes* – George Mason University, econfaculty.gmu.edu/pboettke/workshop/archives/.../levy.doc.do.

³⁷ C. H. McIlwain, *Constitutionalism – Ancient and Modern*, Ithaca, New York, 1947.

THE STATUTE OF THE TOWN AND ISLAND OF KORČULA 1214/1265 AND THE ISSUE OF DIS/CONTINUITY OF ANCIENT AND NEW CONSTITUTIONALISM

In classic natural law the issue of constitution was related to the laws, institutions and practice of organising and directing states and the political system. According to this understanding, every political system of town-state had a constitution. The contemporary meaning of constitution nevertheless gained specific and valuable foundation: today the constitution means the establishment of a special form of political organisation. Contemporary constitutions talk of limited government. With a constitution, political power is constituted and limited at the same time. Some states are constitutional because they have a limited and responsible government and others are not. In the latter case, we are talking about states that have a constitution, but do not have constitutionalism. After civil revolutions, constitutionalism becomes the central mechanism of control of political power and ensuring freedom. This text opens up the question of whether the *Statute of Korčule of the year 1214/1265*, as a normative projection of municipal organs in the Town and Island of Korčula (assembly of all people, duke, grand council, small council, curia, utility services...), provided the base for researching the (dis)continuity of „ancient constitutionalism“ and classic rational, uniform and contractualistic forms of modern constitutionalism which is based on the constitution as the highest legal act and court control of constitutionality. In conclusion, the *Statute of the Town and Island of Korčula*, as a unique normative crossword puzzle of medieval institutions, special freedoms and multi-level jurisdictions, represented a real historical platform. From this platform all those bearers of power who implemented power could be controlled and balanced either within legal boundaries or they strived for absolutism and corruption.

Key words: *Statute of the Town of Korčula, ancient and new constitutionalism, continuity of institutional division of powers*